

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ І МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Домбровський Олександр Георгійович

УДК 339.92

**МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РЕГІОНАЛЬНОЇ
ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ: АДАПТАЦІЯ В УМОВАХ
УКРАЇНИ**

*Спеціальність - 08.05.01 - світове господарство і міжнародні
економічні відносини*

АВТОРЕФЕРАТ

***дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук***

КИЇВ – 2004

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у відділі глобальних систем сучасної цивілізації Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України

Науковий керівник: **Пахомов Юрій Миколайович,**
доктор економічних наук, професор, академік
НАН України, директор Інституту світової
економіки і міжнародних відносин НАН України

Офіційні опоненти: **Панченко Євген Григорович,**
доктор економічних наук, професор кафедри
міжнародного менеджменту Київського
національного економічного університету

Панфілова Тамара Олександрівна,
кандидат економічних наук, Державний експерт
Апарату Ради національної безпеки і оборони
України

Провідна установа: Українська академія зовнішньої торгівлі,
кафедра міжнародного менеджменту та
маркетингу

Захист відбудеться 14 вересня 2004 р. о 16 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.176.01 по захисту дисертацій в Інституті світової економіки і міжнародних відносин НАН України за адресою: 01030, Київ–30, вул. Леонтовича, 5

Із дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України за адресою: 01030, Київ–30, вул. Леонтовича, 5

Автореферат розісланий *11 серпня 2004 р.*

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

А.М.Хахлюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Кардинально значущим елементом структурної реформи, підвищення національної конкурентоспроможності країни в умовах глобалізації та нової конфігурації силових центрів сучасної геополітики є оптимізація участі регіонів в процесах міжнародного економічного співробітництва.

Задача максимізації регулятивного ефекту в регіоні пов'язана із співвідношенням ролі центральної та регіональної влад, конкретикою трансформаційного процесу в Україні, державах, що характеризуються подібними ж умовами розвитку. Отже слід казати про цілий комплекс значущих детермінант та факторів розвитку, які слід враховувати під час оптимізації ринкової системи нашої держави.

Регіональний рівень економічного життя та регулювання виступає важливим конструктивним елементом в стратегії забезпечення національної конкурентоспроможності, виводу економіки окремої країни на сприятливі позиції в міжнародному поділі праці. Але, враховуючи, що соціально-економічна ситуація в Україні характеризується невідрегульованістю багатьох сфер життєдіяльності та відтворення, відсутністю сталих управлінських схем, неадекватністю методів формування органів публічної влади та відповідних адміністративних інститутів, особливого значення набуває вивчення світового досвіду регіональної економічної політики, організації моделей участі регіонів в світогосподарських процесах. Важливими є приклади розвитку типологічно близьких до України країн, зокрема пострадянських держав та західних сусідів – нових членів Євросоюзу.

Наведені міркування, які характеризують актуальність та практичну значущість тематики даної роботи, визначили її загальну структуру, а також мету та задачі. Ці ж самі міркування зумовили появу великої кількості літературних джерел, спеціалізованих видань, публікацій, присвячених проблематиці участі регіонів у різноплановому співробітництві з партнерами за кордоном.

Велика кількість книг та статей, аналітичних розробок, що публікуються на Заході, присвячені ефективності регіонального управління, співвідношенню повноважень центр – регіони, проблемам створення та функціонування спільних регіональних соціально-економічних утворень. Серед найбільш відомих авторів-дослідників проблематики регіонального розвитку, міжрегіонального співробітництва, зокрема з урахуванням реалій транзитивних країн, можна відзначити А.Вебера, А.Інотаї, А.Клінка,

Х.Козарчина, Я.Корнаї, В.Кристаллера, Д.Норта, Дж.Стіглиця, І.Тюнена, Р.Хадсона, К.Чепмена, М.Чішольма та ін.

Серед російських авторів проблематику регіональної участі в процесах міжнародного співробітництва досліджували О.Гранберг, В.Жарков, К.Зубков, Л.Капустіна, Б.Лавровський, А.Некіпелов, Я.Самоделкін, М.Сейфуллаева, Л.Стровський, В.Тимошенко, С.Яшин та інші автори.

Проблеми оптимізації участі регіонів України в міжнародній економічній діяльності вивчали такі автори, як О.Білорус, В.Бодров, В.Будкін, І.Бураковський, Б.Буркинський, О.Власюк, М.Долішній, М.Дудченко, В.Єременко, А.Кредісов, Г.Курочкін, Д.Лук'яненко, А.Мерзляк, В.Новицький, В.Оніщенко, Ю.Пахомов, О.Плотніков, А.Поручник, В.Сіденко, Н.Татаренко, А.Філіпенко, С.Харічков, В.Чужиков та інші.

Задачам підвищення ефективності регіонального розвитку присвячено чималу кількість науково-теоретичних та прикладних розробок ряду міжнародних організацій. Зокрема можна відзначити роботи, виконані під егідою ООН, МВФ, Світового банку, СОТ, Комісії ЄС, МОП та інших структур. Але плинність ситуації, постійне виникнення нових умов протікання глобалізаційних процесів та створення міждержавних об'єднань, об'єднань регіонів різних держав між собою постійно висувають нові завдання для дослідження. Розв'язанню цих та деяких інших завдань і присвячено пропоновану роботу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконувалась у відповідності до планової тематики дослідження відділу глобальних систем сучасної цивілізації Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України, зокрема при розробці таких тем: “Світовий досвід ринкової та структурної трансформації і реалії України” (№ держреєстрації 0109U002311); “Цивілізаційні основи світових трансформаційних процесів” (№ держреєстрації 101U005101).

Мета і задачі дослідження полягають у визначенні оптимальних умов та механізмів піднесення ролі регіонів України в міжнародному економічному співробітництві, з урахуванням світового досвіду та реального економічного потенціалу, задач регіональної політики в державі.

Для реалізації даної мети дисертації було поставлено ряд наступних **задач дослідження** теоретико-методологічного та прикладного характеру:

- визначити сутність процесів регіоналізації в глобальних інтеграційних тенденціях в контексті задач економічного росту;
- виявити характерні особливості найбільш значущих міжнародних регіональних проектів та прослідити можливі напрями адаптації подібного досвіду в гео економічних умовах України;
- виявити специфічні риси та системовизначальні для країн Центрально-Східноєвропейського регіону впливи європейської інтеграції;

- розкрити співвідношення загальнодержавних та регіональних інструментів економічного регулювання, відповідні тенденції та перспективи;
- визначити особливості та переваги регіонального стимулювання міжнародного комерційного співробітництва;
- розкрити задачі науково-технічної політики держави, враховуючи регіональні інтеграційні процеси;
- проаналізувати методики розв'язання задач стимулювання та всебічного сприяння інноваційним процесам в індустріально розвинених країнах, а також в країнах з економікою перехідного типу;
- обґрунтувати пріоритетні напрями регіональної державної політики в сфері інновацій;
- розробити концептуальний регулятивний, інституційний підхід до системи управління інноваційною діяльністю в регіоні.

Об'єктом дослідження є регіональні механізми господарського розвитку національних економік та міжнародної економічної діяльності, які виступають фактором економічного росту та оптимізації регіональних соціально-економічних систем.

Предметом дослідження виступають регіональні інструменти макроекономічної політики та місцевого регулювання в комплексі різнорідних економіко-організаційних, нормативно-правових та інституційних елементів.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження в дисертації виступають теоретичні інструменти та принципи вивчення проблематики міжнародного співробітництва за участю регіонів, які застосовувалися у відповідності до конкретних задач роботи та її структурних частин.

Дослідження регіональної політики, з урахуванням сучасної глобалізації та прогресивних тенденцій національного економічного регулювання, здійснювалося на базі критичної оцінки теоретичних висновків та експертних розробок щодо вироблення оптимальних макроекономічних та регіональних регулятивних підходів та інтеграційних механізмів. При виявленні природи регіоналізму в контексті глобалізації застосовувалися методи компаративного та системного аналізу інтеграційних явищ, а оцінка його сучасних тенденцій базувалася на принципах взаємного зв'язку між загальним, особливим та індивідуальним.

В ході дослідження міжнародної практики регіональної політики застосовувався метод регіонального та галузево-секторального аналізу, а також метод функціонального аналізу, історичний та логічний підходи.

При дослідженні задач регіональної політики в умовах України в контексті процесів інтернаціоналізації застосовувалися методи

макроекономічного аналізу, методи індукції та дедукції. Можливості застосування в національній практиці апробованих міжнародною практикою методів регулювання обґрунтовувалися на базі функціонально-системного підходу, та секторального аналізу.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розкритті сутності сучасної регіональної політики та виявленні можливостей адаптації найбільш перспективних її виявів в умовах вітчизняного соціально-економічного розвитку. Найбільш важливими, положеннями, які відображають новизну наукових результатів та розкривають особистий внесок автора у розробку проблеми, що досліджується, є наступні:

- визначено роль, яку відіграють процеси регіоналізації в контексті інтеграції та глобалізації; зокрема виявлено, що регіональні інтеграційні процеси приводять до створення великих, уніфікованих економічних просторів та до ефекту економії на масштабах виробництва, але це супроводжується утворенням відносно замкнутих торгово-економічних блоків та ефектом сегментації світового ринку та світової господарської системи в цілому;
- виявлено найбільш характерні риси регіоналізації, які радикально модифікують систему глобальної конкуренції та впливають на економічні стратегії держав; зокрема доведено, що створення регіональних інтеграційних просторів набуває значення конкурентного важеля, оскільки сприяє зниженню витрат, створює передумови поглиблення спеціалізації;
- визначено характер, відмінні риси та цільові функції євробудівництва як найбільш вдалого вияву наднаціонального регіоналізму, який, разом з тим, є передумовою налагодження кращої співпраці регіонів, місцевостей, що належать до окремих країн;
- отримала подальший розвиток концепція, згідно якої внутрішня регіональна стратегія розглядається як важливий елемент державної соціально-економічної політики; зокрема показано ті додаткові можливості місцевого регулювання, які пов'язані з формуванням технологічних профілів окремих регіонів та зумовлюють активізацію процесу технологічної дифузії, регіональні можливості скорочення витрат на підготовку висококваліфікованих фахівців, впровадження новітніх технологій, підвищення конкурентоспроможності на міжнародних ринках;
- виявлено, що принципова можливість використання регіонального рівня в якості динамізатора національного соціально-економічного розвитку та піднесення національної конкурентоспроможності зумовлюється наявністю характерних місцевих форм організації суспільно-господарського життя, культурно-історичним характером

трудових ресурсів, наявність мовних, звичаєвих особливостей, природно-кліматичними, географічно-геологічними особливостями спеціалізації виробництва у регіоні, структурою зайнятості які випадають з логіки загальнодержавного регулювання;

- вперше у вітчизняній літературі показано, що регіональний рівень регулювання, особливо за умов глобалізації та загострення проблем екологічного, ресурсного характеру, надає додаткові можливості підвищувати ефективність господарювання та рівень конкурентоспроможності нації;
- досліджено можливості реалізації потенціалу науково-промислового розвитку регіонів в Україні в контексті оптимізації регіональної інноваційної структури; розроблено концептуальний регулятивний, інституційний підхід при формуванні цілісної системи управління інноваційною діяльністю в регіоні;
- обґрунтовані інноваційні підходи в сучасній регіональній політиці в Україні; зокрема показано, що регіональне регулювання надає кращі можливості наближення фундаментальних відкриттів до виробництва, забезпечує кращі можливості особистого контакту контрагентів, суб'єктів інноваційного процесу, реалізації міжнародних науково-технічних програм.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що положення, які було сформульовано в роботі можуть бути використані у практиці регіональної політики в Україні. Зокрема з урахуванням міжнародного досвіду та вітчизняних реалій, було показано інструменти поглиблення міжнародної виробничої спеціалізації в регіоні, доведено, що важливим інструментом зональної політики є технопарки. Обґрунтовано необхідність вироблення стратегії участі регіонів в системі міжнародного співробітництва, яка має постати зведенням підходів та інструментів стимулювання експорту, технологічного, інноваційного розвитку.

Положення роботи були використані при підготовці матеріалів Інституту світової економіки і міжнародних відносин “До питання про відповідність системи стандартів України критеріям ЄС та доцільність їх дотримання”, які було надіслано до Адміністрації Президента України.

Практичні рекомендації наукового дослідження щодо піднесення ролі регіонів в ході міжнародного економічного співробітництва використовуються в умовах вінницького регіону України.

Особистий внесок здобувача полягає в тому, що всі наукові результати виконаної дисертації отримані автором самостійно.

Апробація результатів дослідження. Матеріали та висновки дисертації апробовані автором у виступах на наукових конференціях. Так, вони доповідалися на міжнародних конференціях, які проводилися в

Інституті світової економіки і міжнародних відносин НАН України: “Національна економічна стратегія в умовах глобалізації та регіоналізації” 21 жовтня 2002 р. та “Глобалізація та регіоналізація економічного розвитку” 25 лютого 2003 р., на міжнародній науково-технічній конференції “Приладобудування-2000”, що проводилася Вінницькою облдержадміністрацією, Вінницькою ТПП та рядом освітніх закладів у 2000 р., а також на III Міжнародній науково-практичній конференції “Іпотечний ринок в Україні: проблеми стратегії розвитку”, що проводилася Адміністрацією Президента України, Кабміном України, НБУ й іншими закладами в 2004 р.

Публікації. Основні положення, наукові висновки, що містяться в дисертації, знайшли відображення в наукових публікаціях автора, зокрема статтях у фахових виданнях. Загальний обсяг публікацій становить 2 д.а.

Структуру дисертації складають вступ, три розділи, які складаються з восьми параграфів, висновки, список використаних джерел, який нараховує 165 найменувань, а також Додатки. Основний текст дослідження викладено на 174 сторінках. Дисертація вміщує 7 таблиць, 1 рисунок та 5 Додатків.

ВСТУП

Розділ 1. Регіональна політика в системі цілей глобалізації та національного економічного регулювання

1.1. Регіоналізм в контексті глобалізації: динамічна та контроверсійна природа

1.2. Сучасні тенденції регіоналізму як базовий геоекономічний чинник в міжнародному конкурентному середовищі

Висновки по матеріалах дослідження у 1 розділі

Розділ 2. Міжнародна практика регіональної політики як фактор оптимізації макроекономічного регулювання й комерційної діяльності

2.1. Регіональна економічна політика як складова національного регулювання відкритої економічних систем

2.2. Міжнародна субрегіональна взаємодія як фактор динамізації національного розвитку та поглиблення кооперації

2.3. Сучасний регіоналізм як фактор комерційного успіху

Висновки по матеріалах дослідження у 2 розділі

Розділ 3. Задачі регіональної політики в умовах України в контексті процесів інтернаціоналізації

3.1. Інституційно-економічні аспекти регіональної політики в Україні

3.2. Єврорегіони в системі міжнародного співробітництва України

3.3. Інноваційні аспекти регіональної політики в системі задач підвищення міжнародної конкурентоспроможності України

Висновки по матеріалах дослідження у 3 розділі

ВИСНОВКИ

ЛІТЕРАТУРА ДОДАТКИ

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність дисертації, її мету, завдання та структуру, викладено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів дослідження, їх зв'язок з іншими науковими розробками.

В **першому розділі** роботи розглядається комплекс методологічних питань проведення регіональної політики в системі цілей глобалізації та національного економічного регулювання, які пов'язані з глобалізаційним контекстом, динамічною та контроверсійною природою регіоналізації, а також із сучасними тенденціями регіоналізму як базового геоекономічного чинника в міжнародному конкурентному середовищі.

Глобалізація та регіоналізм вже наприкінці минулого століття перетворилися на такі фактори розвитку окремих економік, угруповань країн, системи міжнародних економічних відносин в світовому масштабі, які зумовлюють зміни реальних економічних параметрів, необхідність вжиття практичних регулятивних заходів на усіх рівнях господарської діяльності. Характер глобалізації та регіоналізації визначає вимоги щодо політики забезпечення конкурентоспроможності держави, окремих господарських агентів.

Регіоналізація, на відміну від глобалізації, яка націлена на загальну лібералізацію, уніфікацію режимів співробітництва, створює нові реалії поділу світу на конкурентних агентів, відтепер більш укрупнених та таких, що гарантують собі контроль над великими геоекономічними просторами. Має місце зростання інтенсивності регіональних інтеграційних процесів у світі. Це приводить до створення великих, уніфікованих економічних просторів та до ефекту зростання економії на масштабах виробництва. Але утворюються й відносно замкнуті торгово-економічні блоки, що означає ефект сегментації світового ринку та світової господарської системи в цілому. Відтак врахування цих сучасних тенденцій та проявів інтернаціоналізації постає обов'язковим елементом регулятивної, управлінської, комерційної діяльності. Це пред'являє нові вимоги урядам, навіть рядовим товаровиробникам, яким доводиться витримувати більш жорстку конкуренцію, давати відповіді на складні виклики часу.

Регіональні інструменти економічної політики дозволяють максимізувати використання ресурсів, покращити загальні параметри розвитку окремих регіонів та країн в цілому. Це пов'язано з наступним:

- на регіональному рівні може бути забезпечений найбільш дієвий та повний зв'язок між комерційним сектором та інститутами суспільного регулювання, щільний контакт нормотворчих, регламентуючих та регулюючих інститутів з приватними агентами;

- регіональний рівень є ланкою, яка опосередковує зв'язок між державою в цілому та окремими агентами міжнародного співробітництва, регулюючими неурядовими організаціями, усіма ієрархічними ланками економічного життя;
- територіальні та місцеві органи регулювання є значно краще пов'язаними, ніж центральні органи, з населенням;
- територіальні органи державного управління володіють специфічною та найбільш повною інформацією про стан справ у відповідному регіоні, про проблеми, задачі та наявні резерви міжнародного співробітництва, а також розвитку спеціалізованого виробництва.

Значення регіональних питань посилюється внаслідок тієї особливої ролі, які надає проблематиці глобально-конкурентна боротьба, можливості реально покращувати параметри відтворювальної діяльності внаслідок створення спільних інтеграційних просторів.

Серед основних спільних стратегічних цілей держав, які входять до певного блокового об'єднання, можна назвати всебічний розвиток взаємовигідної торгівлі товарами та послугами, поглиблення виробничої спеціалізації і розширення системи кооперування; лібералізацію факторного руху, зокрема взаємне забезпечення доступу до товарних, трудових, фондових ринків, інформації; оптимізацію ресурсокористування, раціоналізацію та краще логістичне забезпечення руху матеріальних, сировинних ресурсів; спільне розв'язання задач розвитку інфраструктури, зокрема спільне використання наявних стратегічних ресурсів, транспортних артерій, портів, систем комунікацій, виробничих потужностей; спільне запровадження соціальних стандартів та розв'язання проблем соціального розвитку, формування та всебічний розвиток постіндустріального, інформаційного соціально орієнтованого співтовариства; об'єднання зусиль при здійсненні структурно-технологічної перебудови національних економік.

В другому розділі досліджується міжнародна практика регіональної політики, яка розглядається як фактор оптимізації макроекономічного регулювання й комерційної діяльності.

В умовах диверсифікації глобальної конкурентної боротьби та багатоманітності стратегій реалізації комерційних та геоекономічних інтересів, необхідності цілеспрямованої політики, яка спрямована на закріплення позицій на конкретних товарних ринках, їхніх географічних, номенклатурних та галузевих сегментах, великого значення набуває використання регіональної влади, потенціалу економічного регулювання регіонального рівня в процесах міжнародного економічного співробітництва.

Міжнародний досвід свідчить також і про те, що підключення регіонального рівня регулювання та управління процесами міжнародного економічного співробітництва дозволяє пришвидшити формування нової системи порівняльних переваг, кращому використанню наявних виробничих та технологічних потенціалів країн.

На регіональному рівні реалізується сукупність господарсько-регулятивних, нормативно-правових та організаційно-адміністративних інструментів, які відображають інтереси держави в цілому, відповідного регіону, а також окремих господарських суб'єктів, які у ньому розташовані або мають до нього комерційний інтерес.

Перевагами акцентації політики на регіональному рівні регулювання науково-технічного регулювання, є ті додаткові можливості, які пов'язані з формуванням технологічних профілів окремих регіонів та зумовлюють активізацію процесу технологічної дифузії (technological diffusion), поширення нових технологій між національними фірмами, які виробляють подібну продукцію. Цей ефект зумовлюється як можливостями кращого обміну виробничим досвідом, ідеями, так і додатковими можливостями концентрації учбових, освітніх закладів, центрів підвищення кваліфікації, наукових центрів в певних географічних місцевостях та культурних осередках. Це скорочує витрати на підготовку висококваліфікованих фахівців, впровадження новітніх технологій, виводить місцеві фірми на висококонкурентні позиції на міжнародних ринках. Існує комплекс факторів підвищення значущості регіональної влади. Передусім ними є:

- специфічні інтереси розвитку конкретних регіонів, які зумовлюються наявністю характерних місцевих форм організації суспільно-господарського життя;
- культурно-історично зумовлений характер трудових ресурсів, наявність мовних, звичаєвих особливостей, які слід особливо ретельно враховувати за умов „відкриття” економіки в умовах глобалізації та регіоналізації;
- наявність локальних природно-кліматичних, географічно-геологічних особливостей, що зумовлює характер спеціалізації у регіоні, структуру зайнятості, місцеві економічні традиції;
- характер розміщення виробничого потенціалу, що зумовлює й обсяги фінансових ресурсів у масштабах країни.

Важливим динамізатором міжнародних економічних відносин, засобом розв'язання актуальних проблем соціально-економічного розвитку постають багатоаспектні контакти між прикордонними територіями, регіонами, різноманітними адміністративно-територіальними утвореннями.

Виявлення загальних закономірностей та аналіз багатоаспектного міжнародного досвіду розвитку субрегіонів та налагодження

прикордонного співробітництва дозволяє зробити певні узагальнення та виявити тенденції розвитку механізму співробітництва регіонів, більш чітко виявити відповідні регулятивні задачі. Серед основних задач розвитку субрегіонального, прикордонного співробітництва можна виділити наступні:

- розвиток взаємовигідної торгівлі, виробничої спеціалізації, а також кооперування, з урахуванням історичної специфіки регіонів;
- забезпечення кращого доступу до товарних, трудових та інших ринків та інформації, спільна реалізація зусиль щодо ринкових перетворень і підвищення ефективності місцевого виробництва;
- створення системи підтримки і спільного використання наявних стратегічних ресурсів, транспортних артерій, портів, комунікацій, виробничих потужностей;
- будівництво соціально орієнтованого співтовариства;
- прискорене здійснення структурно-технологічної перебудови національних економік;
- послідовне поліпшення умов життя в регіонах шляхом активізації роботи місцевих органів влади;
- спільне розв'язання забезпечення економічної й екологічної безпеки.

В регіональній зовнішньоекономічній політиці зарубіжних країн значного поширення набули різноманітні засоби сприяння національним експортерам, а також оптимізації імпорту, його структури та кількісних показників. Безумовний пріоритет в цьому відношенні – політика підтримки експорту. Причому застосовуються як інструменти організаційного, інституційного сприяння, підтримки за допомогою спеціалізованих неурядових структур, так і механізми фінансово-економічної політики, яка переслідує збільшення експортного сектора економіки.

Саме на регіональному рівні регулювання міжнародного співробітництва комерційних агентів є можливості забезпечення необхідних гарантій контрагентам операцій з широкого спектру форм міжнародного економічного співробітництва. Слід враховувати потенціал персональних, формальних та неформальних контактів між представниками бізнесу та місцевими керівниками, чиновниками, відповідальними службовцями. Взаємини фірм та корпорацій з місцевими, регіональними органами влади можуть набувати різноманітних форм, в залежності від реальних регіональних умов та розміщення виробництва. Зокрема, місцева влада може допомагати фірмам у формуванні збуту, вона може впливати на фінансові параметри комерційної діяльності на відповідній території.

В третьому розділі роботи досліджуються задачі регіональної політики в умовах України в контексті процесів інтернаціоналізації.

Зокрема вивчаються інституційно-економічні аспекти регіональної політики в Україні, місце єврорегіонів в системі міжнародного співробітництва, інноваційні аспекти регіональної політики в системі задач підвищення міжнародної конкурентоспроможності нашої держави.

Ті схеми управління регіоном, які на даний час існують в Україні, практично, не здатні виконувати функції управління у такій специфічній галузі ринкової економіки, як інноваційна діяльність. Тому організації інноваційного процесу повинно передувати управлінське нововведення у вигляді принципово нової конфігурації органів управління цим процесом.

Особливо пильна увага до регіонального рівня інноваційної політики зумовлена об'єктивною регіоналізацією процесу запровадження науково-технічних досягнень, яка проявляється на комерційному рівні. Регіональна влада може мобілізувати фінансові, капітальні ресурси, які спрямовуються на створення нових технологій, реалізації технологічних проектів, на міжгалузеві дослідження, а також на підготовку кадрів. Частково феномен посилення ролі регіонів можна пояснити й зростаючою небезпекою втрати інноваційного пріоритету розробником певних технологій, що може відбутися двома шляхами. Один з них – втеча умів, міграція висококваліфікованої робочої сили, інженерів, науковців, від яких, як відомо, особливо потерпає економіка України, а другий – так званий ефект „спілловєр” – швидке впровадження та успішне використання досягнень інших розробників фірмами та корпораціями, які не мали фінансового та „авторського” відношення до певних технологічних досягнень та новацій.

Проведення інноваційної стратегії має базуватися на принципах реалізму, врахування інтересів реальних господарських агентів, їх здатності реагувати на прогресивні новації в регулятивних підходах. Логіка саморозвитку діючих технологічних циклів інколи вимагає штучного подовження певних процесів, рівень конкурентності яких є низьким (або недостатнім в перспективі). Хоча локомотивами НТП, як правило, справедливо розглядаються провідні фірми, підприємства, які пов'язані із великими КБ або провідними академічними закладами, великі підприємства можуть виступати і факторами стагнації. Тому на регіональному рівні впровадження інновацій та підходів має враховувати потенціал малого та середнього бізнесу. Такий бізнес часто є значно більш гнучким, він здатний особливо швидко реагувати на новітні досягнення науки і техніки. Це пояснюється відсутністю важких технологічних циклів, а частково – особистою заінтересованістю керівників та управлінців.

Проблематика регіонального співробітництва для України значно актуалізується в контексті європейських інтеграційних процесів. Причому особливого значення набувають мезо- та мікро регіональні процеси,

міжрегіональні форми різнопланової взаємодії. З одного боку, участь в системі єврорегіонів може постати фактором динамізації соціально-економічного розвитку окремих областей, районів, територій нашої держави, а з іншого – єврорегіони виступають фактором активізації участі України в процесах розширення ЄС, уніфікації режимів торгівлі, господарювання та механізмів соціального управління.

Задача активізації даної форми співробітництва пов'язана з її реальним потенціалом, тією геополітичною роллю, яка надається їй Єврокомісією, іншими органами ЄС, його членами. Разом з тим, єврорегіони виступають не просто найбільш придатною формою транскордонних зв'язків на континенті. Слід враховувати, що функціонально вони включають в себе широкий комплекс напрямів взаємовигідного співробітництва.

В цьому відношенні можна констатувати лише характерні риси та передумови даної форми регіонального, міжрегіонального співробітництва. Ними є наявність спільного кордону та географічних передумов налагодження взаємодії прикордонного типу; близькість соціально-економічних систем, яка виступає фактором віднаходження спільних регулятивних та господарських підходів; наявність компліментарної структури виробництва та суспільного відтворення, яка дозволяє налагоджувати коопераційні зв'язки та спеціалізоване виробництво; мотиваційна близькість, яка пов'язана з комплексом факторів об'єктивного та суб'єктивного порядку; наявність суспільного прагнення та здатності владних структур налагоджувати взаємовигідне співробітництво, гармонізувати плани та параметри розвитку в економічній або інших сферах суспільного буття.

Крім того, слід враховувати, що для України єврорегіони можуть, фактично, постати чи не єдиним ефективним засобом налагодження механізмів широкого прикордонного, міжрегіонального співробітництва. Єврорегіони можуть постати для України своєрідною компенсацією “інтеграційного пробуксовування” по інших напрямках співробітництва, зокрема таких, які пов'язані зі здобуттям сприятливого статусу в торгівлі, запровадженням зони вільної торгівлі, науково-технічною кооперацією.

Інноваційність прогресу зумовлює підвищення економічної ефективності ряду виробництв та видів економічної діяльності, а також створює нові можливості виробничої діяльності взагалі, нові напрями спеціалізації регіонів, нові види попиту. Регіоналізація відповідає потребам створювати альтернативні надвеликим структурам мобільні інноваційні фірми, забезпечувати нижчі витрати виробництва на одиницю високотехнологічної, інноваційної продукції.

Необхідним наслідком піднесення ролі регіонів в інноваційному регулюванні є зростання обсягів та поглиблення міжрегіонального науково-технічного співробітництва регіонів, яке становить собою взаємодію, об'єднання відповідних територіальних науково-технічних потенціалів по всьому циклу „наука-техніка-виробництво”. Форми такого співробітництва можуть значно варіюватися і включати в себе торгіві, інвестиційні контакти, спільну реалізацію науково-технічних програм регіонального розвитку, взаємодію в галузі прогнозування науково-технічного прогресу, обмін науково-технічною інформацією, створення постійно діючих та тимчасових наукових колективів тощо.

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного в дисертації дослідження загальних особливостей регіональної політики в умовах глобалізації та сучасних задач національного економічного регулювання, міжнародного досвіду регіональної економічної політики, можливостей його адаптації в умовах макроекономічного регулювання й комерційної діяльності України, можна висловити наступні висновки.

1. Сучасні світові особливості та тенденції регіональної політики визначаються складним комплексом факторів, серед яких провідну роль відіграють дві принципові складові: це – взаємно пов'язані тенденції глобалізації і регіоналізації як сучасних виявів інтернаціоналізації, а також прискорення технологічного прогресу, яке відбувається завдяки розвитку інформатизаційних технологій та систем комунікації.

2. На відміну від глобалізації, процеси регіоналізації краще відображають інтереси усіх учасників інтеграційного механізму, але справа підключення до нього потребує структурних реформ, адаптації до міжнародних соціально-економічних механізмів.

3. Розвиток інформатизаційних технологій та систем комунікації постає важливим атрибутом, фактором та навіть змістом сучасного глобального розвитку. Саме НТП, його прискорення та перехід у нову якість завдяки новітнім явищам інформатизації усіх аспектів соціально-економічного життя зумовлює сучасне вираження сутності процесів глобалізації та регіоналізації в сучасному світі, до створення великих, уніфікованих економічних просторів, до ще більш вираженого ефекту зростання економії на масштабах виробництва, але й утворення й відносно замкнутих торгово-економічних блоків.

4. Ключовими напрямками ефективної регіональної інтеграції України у міжнародний конкурентний простір є радикальне поглиблення інтеграційних процесів в рамках СНД із пріоритетною спрямованістю на реалізацію проектів у науково-технічній та інноваційній сфері,

використовуючи фактор однопорядковості та типологічної близькості соціально-економічних систем країн Співдружності; здійснення реальних кроків, а також посилення переговорного тиску та необхідної структурної адаптації з метою поглиблення взаємодії в межах загальноєвропейського економічного простору, з максимально можливим підключенням вітчизняного науково-технічного, технологічного потенціалу; реалізація галузевих та міжгалузевих проектів, спільних коопераційних програм.

5. Регіони національних держав постають дедалі більш активними та впливовими учасниками міжнародного економічного життя. Регіон, який інтегрує потенціали комерційних та регулятивних учасників соціально-економічного життя, може підтримувати коопераційні контакти із регіонами інших країн, іншими країнами та міжнародними організаціями, окремими фірмами та корпораціями.

6. Регіональна влада має нести значно більшу відповідальність за інтеграційні процеси, за забезпечення належної участі відповідних регіонів в інтернаціоналізованому науково-технічному процесі, за підготовку місцевого кадрового потенціалу, в регулюванні та оптимізації стану ринків праці. Це означає часткове переміщення регулятивної ваги з центрального на регіональний, місцевий рівні управління та регулювання інтернаціоналізованою економікою регіонів.

7. Найбільш розвинутою формою міжнародної міжрегіональної, субрегіональної взаємодії є єврорегіони. Хоча спроби створити аналогічну глибоку інтеграційну та алгоритмізовану форму субрегіональної інтеграції здійснювалися й в інших частинах світу – зусиллями блоку АСЕАН, НАФТА та ін., саме в єврорегіонах найбільш послідовно та комплексно реалізується місцевий науково-технічний, кадровий потенціал, віднаходять впровадження перспективні інноваційні, венчурні проекти, реалізуються підходи, які „випадають” з поля уваги центральних (федеральних) органів влади, керівництва ЄС в цілому.

8. Формування ринкової економічної моделі в транзитивній економіці України пов'язано із децентралізацією процесу прийняття рішень, із створенням системи передач управлінських імпульсів, технологічних новацій через мережу регіональних органів влади, субрегіональних адміністративно-територіальних одиниць. Ефективне вирішення цього завдання функціонально пов'язано із розвитком науково-культурного потенціалу областей, становленням інтелектомістких відтворювальних циклів і адресною підтримкою відповідної соціальної сфери, зокрема освіти, науки, охорони здоров'я, соціального страхування. Інституційними формами реалізації даного спектру задач можуть бути діяльність місцевих органів влади, зокрема шляхом оптимізації нормативно-правової бази, а також регіональних ТПП.

9. Важливим компонентом інтеграційної моделі України, інструментом посилення участі в процесах загальноєвропейського будівництва є розвиток єврорегіонів як специфічної форми прикордонного співробітництва. Єврорегіональна форма співробітництва пов'язана з використанням фактору близькості географічного розташування, наявністю спільних цілей інтеграційного розвитку, компліментарністю соціально-економічних систем, історико-культурною спорідненістю регіонів прилеглих країн та народів, історичними традиціями співробітництва.

10. Міжнародна практика регіональної політики в сфері науково-технічної, інноваційної, інформаційної діяльності свідчить про те, що органічними організаційно-управлінськими завданнями для регіональної влади є: координація управлінських стратегій всіх учасників науково-технічної, інноваційної діяльності; участь у створенні, впровадженні та удосконаленні механізмів реалізації державної інноваційної політики; участь у встановленні, а також корегування і координація цілей державної інноваційної політики; забезпечення контролю за проходженням інноваційних процесів; стратегічне прогнозування.

11. Інноваційна політика регіонів постає інтегральним елементом загальної інноваційної, науково-технічної стратегії розвитку держави, а також формою міжнародного економічного співробітництва. Важливим наслідком реалізації міжнародних інноваційних проектів є піднесення загальної конкурентоспроможності регіону, покращення параметрів його соціально-економічного розвитку. На рівні регіональної влади можна забезпечувати ефективну взаємодію в інноваційній сфері як з представниками великого бізнесу, міжнародними корпораціями, так і з малим та середнім бізнесом з метою впровадження новітніх технологічних досягнень та реалізації прикладних проектів на практиці.

Список опублікованих праць за темою дисертації

У наукових фахових виданнях:

1. Домбровський О. Регіоналізм у контексті глобалізації: динамічна та контроверсійна природа // Зб. наук. праць. Вип. 38. – К.: ІСЕМВ НАН України, 2003. – С. 198-205.
2. Домбровський О. Єврорегіони в системі міжнародного співробітництва України // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право): Наук. журн. – Вип. 1. – К.: НАУ, 2003. – С. 254-261.
3. Домбровський О. Сучасний регіоналізм як фактор комерційного успіху // Зб. наук. праць. Вип. 39. – К.: ІСЕМВ НАН України, 2003. – С. 286-293.

4. Домбровський О. Міжнародна субрегіональна взаємодія як фактор динамізації національного розвитку та поглиблення кооперації // Зб. наук. праць. Вип. 40. – К.: ІСЕМВ НАН України, 2004. – С. 205-213.

В інших виданнях:

5. Домбровский А.Г., Юхимчук С.В. Подход к построению концепции моделирования производственно-экономических систем (ПЭС) // Сборник трудов международной научно-технической конференции / Приборостроение-2000. – Винница-Симеиз, 2000. – С. 68-72 (особисто автору належить 0,2 д.а.). Особистий внесок: проаналізовано особливості розвитку виробничо-економічних систем в умовах глобалізації та поширення інформаційних технологій, виявлено концептуальні засади побудови нової моделі виробничо-економічних систем.

Анотація

Домбровський О.Г. Міжнародний досвід регіональної економічної політики: адаптація в умовах України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття вченого ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю – 08.05.01 – світове господарство і міжнародні економічні відносини. – Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, Київ, 2004.

У дисертації розкрито сутність проблем регіоналізації сучасних міжнародних економічних відносин та моделі відкритої економіки України, визначено роль національних та міжнародних інститутів, які впливають на процеси регіоналізації. Проаналізовано міжнародну практику регулювання національної участі в процесах регіоналізації та підвищення ефективності такої участі, вироблено пропозиції щодо адаптації відповідного зарубіжного досвіду в умовах України.

Сформульовано конкретні пропозиції з питань оптимізації участі України в системі єврорегіонів, проведення інноваційної політики в умовах більшої міжнародної відкритості регіональних господарських комплексів, виявлено регіональні інструменти підвищення міжнародної конкурентоспроможності України.

Ключові слова: регіон, глобалізація, регіоналізація, єврорегіон, НТП, технологічна політика, інституційна політика, інновації, міжнародна спеціалізація, міжнародна кооперація, відкрита економіка.

Аннотация

Домбровский А.Г. Международный опыт региональной экономической политики: адаптация в условиях Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.05.01 – мировое хозяйство и международные экономические отношения. Институт мировой экономики и международных отношений НАН Украины, Киев, 2004.

В диссертации раскрыта сущность проблем регионализации современных международных экономических отношений и модели открытой экономики Украины, определена роль национальных и международных институтов, влияющих на процессы регионализации. Проанализирована международная практика регулирования национального участия в процессах регионализации и повышения эффективности такого участия, выработаны предложения по адаптации соответствующего зарубежного опыта в условиях Украины.

Продемонстрировано, что регионы национальных государств становятся все более активными и влиятельными участниками экономической жизни. Регионы поддерживают кооперационные контакты с регионами других стран, иностранными государствами, отдельными фирмами и корпорациями. В результате национальная экономика выступает в качестве своеобразного поля интеграционных процессов с участием собственных регионов. Интеграционная активность регионов может находить выражения и в создании новых социально-экономических образований, в частности кондоминиумов, представляющих потенциалы коммерческих и регулирующих участников социально-экономической жизни.

Показано, что на региональном уровне возможны наиболее эффективная координация стратегий хозяйственных агентов, участников инновационной деятельности, а также стратегическое прогнозирование социально-экономического развития.

Сформулированы конкретные предложения по вопросам оптимизации участия Украины в системе еврорегионов, проведения инновационной политики в условиях большей международной открытости региональных хозяйственных комплексов, выявлены региональные инструменты повышения международной конкурентоспособности Украины. Показано, что на уровне региональной политики имеются важные резервы повышения эффективности научно-технического регулирования, стимулирования наукоемкого производства, повышения в массе экспорта товаров и услуг с высокой долей добавленной стоимости.

Ключевые слова: регион, глобализация, регионализация, еврорегион, НТП, технологическая политика, институциональная политика, инновации, международная специализация, международная кооперация, открытая экономика.

Annotation

Dombrovskyi Alexander. International Experience of Regional Economic Policy: Adaptation in Ukraine. – Manuscript.

Dissertation for the scientific degree of candidate of economic sciences in the speciality 08.05.01 – World Economy and International Economic Relations. Institute for World Economy and International Relations, the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, 2004.

The dissertation discloses the essence of the problem of regionalization of the modern international economic relations and the model of open economy of Ukraine. It determines international regulation of the nation's participation in the regionalization processes, as well as the ways to rise the efficiency of such participation. The propositions on adapting the international experience under Ukrainian realities are worked out.

The propositions on optimizing Ukrainian participation in the system of Euroregions, as well as innovation policies under more open regional economic complexes are worked out. The regional instruments of rising the international competitiveness of Ukraine are exposed.

Key words: region, Globalization, regionalization, Euroregion, scientific and technology progress, technology policies, institution policies, innovations, international specialization, international co-operation, open economy.